

ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΣΚΟΥΡΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

έκδοση αναθεωρημένη

Η ΑΡΧΑΙΑ ΣΚΟΥΡΙΑ

Τ Η Σ Ι Δ Ι Α Σ

- 1974 *Η ΠΗΓΑΔΑ, ΚΑΤΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ*, νουβέλες
- 1975 *ΠΟΥ ΎΝΑΙ ΤΑ ΦΤΕΡΑ*; νουβέλα
- 1976 *ΚΑΡΕ ΦΙΕ*, διηγήματα, β' αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, 2007
- 1979 *Η ΑΡΧΑΙΑ ΣΚΟΥΡΙΑ*, μυθιστόρημα, έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
- 1983 *Η ΠΛΩΤΗ ΠΟΛΗ*, μυθιστόρημα, έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2007
- 1987 *ΟΙ ΛΕΥΚΕΣ ΑΣΑΛΕΥΤΕΣ*, μυθιστόρημα, έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2008
- 1990 *ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΟ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ*, μυθιστόρημα, έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Πατάκη, 2006
- 1992 *Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΙΘΑΡΙ ΤΟΥ*, κείμενα
- 1995 *ΕΝΑΣ ΣΚΟΥΦΟΣ ΑΠΟ ΠΟΡΦΥΡΑ*, μυθιστόρημα, νέα έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, 2007
- 1999 *ΟΥΡΑΝΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΗ*, μυθιστόρημα
- 2004 *ΑΘΩΟΙ ΚΑΙ ΦΤΑΙΧΤΕΣ*, μυθιστόρημα
- 2005 *ΤΑ ΜΑΥΡΑ ΛΟΥΣΤΡΙΝΙΑ*, πεζογράφημα, σειρά «Η κουζίνα του συγγραφέα», Εκδόσεις Πατάκη

ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΣΚΟΥΡΙΑ

έκδοση αναθεωρημένη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας,
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη — Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία — 246

Μάρω Δούκα, *Η αρχαία σκουριά*

Υπεύθυνος έκδοσης Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις Νάντια Κουτσοουρούμπα

DTP-φιλμ Παναγιώτης Καπένης

Μοντάζ Παναγιώτης Σαράτσης

Copyright © Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη)
και Μάρω Δούκα, Αθήνα 2008

Πρώτη έκδοση από τις εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1979

Πρώτη αναθεωρημένη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούλιος 2008

Η παρούσα είναι η δεύτερη εκτύπωση, Οκτώβριος 2013

Κ.Ε.Τ. 6262 Κ.Ε.Π. 789/13

ISBN 978-960-16-2989-6

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600 ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 79

ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

στον Νίκο

ΜΕΤΑ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ του '74, μια παλιά γνωστή μου με πλεύρισε κι αν ενδιαφερόμουν να γίνω μέλος στην Οργάνωσή της έπρεπε να συμπληρώσω ένα ερωτηματολόγιο. Εγώ δεν ενδιαφερόμουν για την Οργάνωση που μου πρότεινε, αλλά μου άναψε την περιέργεια. Η ιδέα ότι θ' αρχίσω ν' απαντώ σε όλα τα πώς και τα γιατί με συνάρπαζε. Ήμουν και συνηθισμένη. Αφότου έγινα αριστερή κι εξαιτίας των συνθηκών μονίμως είχα να λογοδοτώ και ν' απολογούμαι. Ακόμη κι όταν δεν με κάθιζαν άλλοι στο σκαμνί, κάθιζα εγώ τον εαυτό μου τόσο συχνά, ώσπου κατέληξε να μου γίνει συνήθεια. Είναι αλήθεια πως όταν μιλούμε πονάμε λιγότερο ή αποξεχνιόμαστε. Κι εγώ απέκτησα τη συνήθεια να μιλώ διαρκώς μέσα μου, καθώς οι αποτυχημένοι που δεν το παραδέχονται. Γι' αυτό χάνω τον ειρμό των σκέψεών μου, σπάνια καταφέρνω να είμαι ακριβής, συνήθως λοξοδρομώ, κι όταν το αντιλαμβάνομαι είναι αργά πια. Ήδη δεσμεύομαι απ'

την επίφαση της πραγματικότητας όπως μου αποκαλύφτηκε. Είναι σαν να μιλώ χωρίς προορισμό, ούτε να δείξω ούτε ν' αποδείξω τίποτα. Απλώς η ίδια αν δεν κερδίσω από μένα την αυτοανάλυσή μου, δεν έχω να περιμένω από κανέναν. Κι όσο μιλώ ανακαλύπτω τη ματαιότητα της φωνής μου· ταράζομαι γλυκά και με πιάνει ταχυπαλμία λες και πλησιάζω σε μιαν απαστράπτουσα περιοχή. Νιώθω πως κυκλώνω ολοένα και κοντύτερα κάτι το αφάνταστα οριστικό, το *Κυπαρίσσι* και τη *Μηλίτσα* στο μνήμα του παραμυθιού – *κι έσκυβε ο κυπάρισσος κι εφίλειε τη μηλίτσα* – χωρίς όμως και να θέλω να το πλησιάσω. Κρατώ τη θέση μου σε κατάσταση μέθης κι αδημονίας αν θα τα καταφέρω να παραμείνω αιώνια σ' αυτή την αμετακίνητη έλξη, σαν ισορροπία προς τον θάνατό μου.

Βέβαια όλ' αυτά, αστήριχτες ωραιολογίες. Θα 'μουν ειλικρινέστερη αν έλεγα, με δυο λόγια μόνο, πως έκανα απλούστατα το κέφι μου – όσους μήνες ψηλαφούσα τα περασμένα ένιωθα ευδαιμονία κι ανακούφιση.

Ήμουν λοιπόν μαθημένη, ούτε ενδοιασμούς είχα, και πήρα το ερωτηματολόγιο σαν αφετηρία:

Πώς με λένε

Πού και πότε γεννήθηκα

Πού και με ποιον κατοικώ

Τι δουλειά κάνουν οι γονείς μου

Έχω αγωνιστεί στην παρανομία ή στη νομιμότητα

και πώς

Είμαι γραμμένη σε σύλλογο, σωματείο και σε ποιο

Πολιτικά τι είναι η οικογένειά μου

Πώς και γιατί έγινα αριστερή

Μ' ενόχλησε ποτέ η Ασφάλεια
Ποιο το μελλοντικό μου επάγγελμα
Τι βιβλία έχω διαβάσει
Τι ικανότητες και τι αδυναμίες νομίζω πως έχω
Τι βοήθεια περιμένω από την Οργάνωση
Πώς βλέπω την Οργάνωση και γιατί θέλω
να οργανωθώ σ' αυτή

Ψάλμουδούσα τις ερωτήσεις προσπαθώντας να τις χωρέσει το μυαλό μου. Μ' εξουθένωνε η αρτιότητά τους και ταυτόχρονα με πείσμωνε. Όσο κι αν προσπάθησα να τις ακολουθήσω κατά γράμμα, οδηγό και μπούσουλα, δεν το κατάφερα. Μόνο που σιγά σιγά έπηζαν μέσα μου συμπαγής μάζα.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΠΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ. Εγώ παράδερνα με τον Παύλο – έτσι αρχίζει η χρονολόγησή μου γενικά. λέω: *Πριν* απ' τον Παύλο, *Μετά* τον Παύλο. Κι ας μην πολυπιστεύω στα ορόσημα, ξαναγυρίζω πάντα από κει που χωρίζαμε, αλλ' ο χωρισμός μας σερόνταν ακόμη αναισθητικός.

ΛΙΑΖΟΜΟΥΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΒΛΕΠΑ να παλεύει με τους φίλους του στη θάλασσα. Βγήκαν γελώντας, κάθισαν λίγο πιο πέρα, άναψαν τσιγάρο. Κρυφοκοίταζα τις σταγόνες στο κορμί του, *Κύματα φεύγουν έρχονται αφρισμένη απόκριση στ' αυτιά των κοχυλιών*, άφησα τους Προσανατολισμούς και γύρισα μπρούμυτα, προφυλάχτηκα με τα χέρια μου. Ένιωθα ότι με προσέχει και δεν τ' άντεχα. Τους άκουσα που σηκώθηκαν κι έπαιζαν ρακέτες. Περίμενα, όπως και χτες, το μπαλάκι που θα κυλούσε ως τα πλευρά μου. Και ήρθε· έσκυψε να το πιάσει, απ' τις χαραμάδες των μπράτσων μου είδα τα μάτια του ακίνητα σε μένα. Καστανός, χλωμός, σγουρομάλλης, με γεροδεμένο κορμί, στραβή μύτη και γερτά ματόφυλλα. Κι απ' την πρώτη στιγμή που τον είχα δει, μ' έτρωγε η επιθυμία, αγρίευα και σφιγγόμουν σαν να πιάστηκα στο δόκανο. Κάτι μου ψιθύρισε, να τον συγχωρώ πολύ, σήκωσα το κεφάλι και ειδωθήκαμε. Με ρώτησε αν παίζω μαζί τους, με τον νι-

κητή στον επόμενο γύρο. Νικητής ήταν αυτός· με λένε Παύλο κι εμένα Μυρσίνη, παίξαμε κι ήρθε ξανά πρώτος. Μπήκαμε στη θάλασσα όλοι παρέα, μετά βρέθηκα να κολυμπώ δίπλα του. Με ρωτούσε διάφορα, μα τι όνομα! Μυρσίνη δεν είναι κι η μυρτιά; Μ'είχε ενοχλήσει το ύφος του, σαν η στερεότυπη φιλοφρόνηση απ' τις οδηγίες πώς θα ρίξουμε την γκόμενα. Κι όπως κοίταζε το στήθος μου, τώρα λέω θα το παρομοιάζει με κάποιο φρούτο. Σε μια στιγμή ήρθε πιο κοντά, μου φάνηκε ότι ακούμπησαν οι φτέρνες μας κι αναστατώθηκα. Του λέω κοίτα στον βυθό, αν είναι να πνιγώ, εδώ θα μ'άρεσε. Γέλασε πονηρά και μίκρυναν τα μάτια του από κάτι σαν αυταρέσκεια. Ήταν ολοφάνερη η ερωτική μου διάθεση κι όπως αισθανόμουν το πρόσωπό μου αλλοιωμένο απ' την ταραχή ντράπηκα. Έκανε έναν μικρό γύρο και με βούλιαξε. Στην αρχή ξαφνιαστήκα, μετά όμως κατέβαινα, το γέλιο του ηχούσε ακόμη στ' αυτιά μου, κοίταζα τα ψαράκια και γλιστρούσα ώσπου κάθισα στον πάτο. Έχωσα τα δάχτυλά μου στην άμμο, μετακίνησα ένα κοχύλι και θυμόμουν τη γυναίκα απ' τη Σονάτα του Σεληνόφωτος. Μόλις πριν από έναν μήνα είχα διαβάσει αυτό το ποίημα και δεν το ξεχνούσα – εκεί στον βυθό, μαλάκωνα και αφηνόμουν σ' ένα γλυκό ωρίμασμα, ενηλικιωνόμουν ακαριαία απ' τη λαχτάρα μου για τον Παύλο. Ήταν ακόμη πολύ νωρίς για να σκεφτώ ότι ο ίδιος με περίμενε ύπτιος στον αφρό, αν και θα μπορούσε να βουλιάξει μαζί μου.

Την άλλη ξημέρωνε Δευτέρα κι ο Παύλος με τους φίλους του φύγαν για την Αθήνα. Ξαναβρεθήκαμε με-

τά από είκοσι μέρες. Τον πρώτο καιρό, όταν θέλαμε να φιληθούμε μπαίναμε σ' ένα ασανσέρ και χρονομετρούσαμε αναπνοή. Έκλεινα τα μάτια μου και βρισκόμουν σε μια υγρή, ζεστή σπηλιά. Τ' άνοιγα και καθρεφτιζόμουν στη λάμψη των ματιών του. Συναντιόμαστε και πηγαίναμε στις γειτονιές που είχε δουλειά. Όποτε τον έπιανα απ' το χέρι, μου 'λεγε να τον αφήσω κι αποτραβιόταν διακριτικά, σαν να κρυβόταν. Καταλάβαινε πως στενοχωριέμαι και μου εξηγούσε ότι εδώ ήρθαμε για σοβαρό λόγο, δεν έπρεπε να μας δουν αγκαλιά. Αναρωτιόμουν γιατί τάχα δεν έπρεπε, αλλά δεν ήθελα να δίνω συνέχεια. Υποφιαζόμουν ότι μάλλον κάποια αντίληψή του για την ηθική τον εμπόδιζε. Γενικά μ' είχε εντυπωσιάσει και με συνάρπαζαν τα λόγια του, λες και μου δίδασκε απ' την αρχή τον κόσμο. Κι εγώ έπρεπε να στέκομαι έκθαμβη. Δεν ξέρω πώς μου σφηνώθηκε αυτή η ιδέα, πάντως το θεωρούσα σαν οφειλή κι ερωτικό καθήκον να εκστασιάζομαι μ' ό,τι κι αν έλεγε. Τον ακολουθούσα αφηρημένη προσπαθώντας να συγχρονίζω αξεχώριστα με τα δικά του τα βήματά μου στην άσφαλτο. Δίπλα του ξανάβρισκα την παιδική μοναξιά μου, περιπλανιόμουν κι ονειροπολούσα μέσα στην άγνοια για τούτα τα μεγάλα και τα σπουδαία που είχε αναλάβει ο Παύλος. Και με συγκινούσε αφάνταστα να υπολογίζω πως είμαι κάτι σαν βοηθός του.

Επειδή δεν με βρήκε παρθένα, μ' έβαζε να του λέω πώς έγινε. Γρήγορα κατάλαβα ότι δεν τον έννοιαζε καθόλου με ποιους άλλους είχα προηγούμενα σχέσεις. Τον ευχαριστούσε, σαν να τον ερέθιζε, μόνο ν' ακούει.

Ακόμη κι εγώ αποξεχνιόμουν, τουλάχιστον έτσι, καθώς μιλούσα, δεν ένιωθα ότι λέω ψέματα. Στην αρχή μ' αναστάτωνα όλη αυτή η διαδικασία, μετά βαρέθηκα. Απορούσα μάλιστα πώς δεν πλήττει. Κάθε φορά τα ίδια, ίσαμε να κουραστείς αφόρητα. Και παρακαλούσα να περάσει η ώρα για να ξαναβγούμε στον δρόμο. Σκεφτόμουν ότι αυτό το δωμάτιο το μοιράζεται μ' έναν φίλο του. Μια φορά είχαμε τρακαριστεί κιόλας στην είσοδο της πολυκατοικίας. Ένας τύπος απ' αυτούς που λένε έφαγα καλά κι η κοπέλα σαν ζουληγμένη δίπλα του.

Διπλό κρεβάτι με πορτοκαλί κάλυμμα κι ένα κομοδίνο στο πλάι. Είχα βρει στο συρτάρι του κομοδίνου προφυλαχτικά διάφορες μάρκες, ασπιρίνες, χαρτοπετσέτες σόφτεξ. Μετά τον πρώτο μήνα, όλο έβλεπα. Αράχνες στους τοίχους, χνούδια στο πάτωμα, ξένες τρίχες και κίτρινους λεκέδες στα σεντόνια. Έκλεινα τα μάτια, όμως χειρότερα: οι ξεραμένες αράχνες σαν να ζωντανεύαν. Όταν του πρότεινα να το καθαρίσουμε, μπα και τι με νοιάζει; καλά είμαστε κι έτσι, μ' απάντησε κρύα. Από τότε έμενα θλιμμένη και τ' αποτύπωνα. Ήξερα ότι θα παραμείνει ο σκοτεινός θάλαμος. Άδικα προσπαθούσα να το φανταστώ μ' ανοιχτό παράθυρο, ν' αερίζονται τα σεντόνια του κρεβατιού.

Είχα καταλάβει ότι και η παραμικρή μου κίνηση τον ενοχλούσε, έτσι κοκάλωνα απ' τον φόβο μου μην τον κόψω. Κι αυτό μ' έθλιβε: ο πανένδοξος έρωτας, που μ' άγγιζε με τα φτερά του πριν από λίγους μήνες, λοξοδρομούσε σ' ένα ανόρεχτο ξύπνημα της αφής μου. Πιο πολύ θα μ' επηρέαζε ευνοϊκά το άρωμα του σα-

μπουάν στα μαλλιά του, παρά το άοσμο χάδι του. Επειδή δεν είχα σε ποιον να μιλήσω πήγα σ' έναν γυναικολόγο. Μ' έβαλε να του εξιστορήσω τη σχέση μου με τον Παύλο, ώσπου εξαγριώθηκε. Τον έλεγε κτήνος, αλλά εγώ φταίω που τον αφήνω. Τον άκουγα ταπεινωμένη κι αηδιασμένη. Μετά κατέληξε πολυπράγμων ότι δεν ταιριάζω ερωτικά μ' αυτόν τον κόκορα. Μ' είδε πόσο ταραχτήκα, καλά, το έχει υπόψη του το τροπάριο... μα όλα, κοπέλα μου, ξέρεις πού πατούν; στη συνομιλία των σωμάτων. Το ίδιο απόγευμα είχαμε ραντεβού. Δοκίμαζα τους τρόπους πώς θα του το 'λεγα κι ιδρώνα, ήμουν αποφασισμένη να του μιλήσω. Όλοι οι άντρες μ' απειλούσαν εκείνο το σούρουπο, όλοι μ' άρεσαν τυφλά κι ασφυκτικά, περίμενα τον Παύλο μ' αγωνία, όμως δεν ήρθε. Με πήρε αργότερα στο τηλέφωνο και μου ζήτησε συγγνώμη, του έτυχε μια έκτακτη δουλειά, αδύνατο να την άφηνε.

Τη μεθεπομένη που συναντηθήκαμε, κάποια στιγμή άρπαξα την ευκαιρία και τον ρώτησα αν μ' αγαπά. Απέφυγε να μ' απαντήσει. Καμώθηκα την ανέμελη κι άλλαξα κουβέντα. Μετά από ώρα κι ενώ με χάιδευε, σταμάτησε απότομα και μ' αντιγύρισε αν τον αγαπώ εγώ. Χωρίς να σκεφτώ καθόλου του απάντησα ότι φυσικά. Γέλασε μοχθηρά, και το σκυλάκι μας ότι φυσικά θα τ' αγαπώ, έτσι; Μα δεν έχουμε σκυλάκι, έκανα να ξεφύγω. Ε τότε ν' αγοράσουμε. Με πήραν τα δάκρυα και κοίταζα τις αράχνες. Ανασήκωσε το κεφάλι του, τι κάνω; απόρησε. Μ' αγκάλιασε και με φιλούσε, μ' αγαπάει, όμως μας χωρίζουν τόσα. Ποια; τον παρακαλούσα. Όλα, μ' απάντησε λυπημένος. Τον παρακα-

λούσα να μου πει συγκεκριμένα τι εννοεί. Εγώ εκείνη τη στιγμή ακόμη και τη γη θα μπορούσα να μετακινήσω για το χατίρι του. Εννοεί ότι τόσους μήνες είμαστε μαζί και με νιώθει σαν να τον παρακολουθώ, τι ανοίγω τα μάτια μου; Ξέσπασε. Ανοίγω τα μάτια μου και κοιτάζω γύρω γύρω σαν να τον χαζεύω. Του είπα ότι τ' ανοίγω έτσι, χωρίς να το θέλω, αλλ' αφού τον ενοχλώ δεν θα τα ξανανοιξώ. Έπειτα παραπονιόταν πως είμαι μουγκή. Μου ανέβηκαν πάλι τα δάκρυα και μαλάκωσε. Είχε ζωηρέψει ότι θα μου δώσει κάτι βιβλία να ενημερωθώ, δεν αρκεί βλέπεις η ερωτική διάθεση, χρειάζεται και η γνώση πώς θα την ελευθερώσουμε. Με ρώτησε, πρώτη φορά, τι νιώθω όταν κάνουμε έρωτα. Του είπα ψέματα πως νιώθω ωραία. Αγρίεψε πάλι, καλά τι ωραία; και στους αγρούς όταν περπατάμε ωραία νιώθουμε. Κάτι άρχισα να του εξηγώ, όμως δυσκολευόμουν να το εκφράσω. Πάντα τον ενοχλούσε ο τρόπος που μιλούσα, γι' αυτό έφαχνα πώς θα τα κατάφερα να τον συγκινήσω. Περίμενα ότι αφού έφτασε η συζήτηση ως εδώ θα μιλούσαμε επιτέλους. Αλλά ξαφνικά νευρίασε με τον εαυτό του. Είδε προχωρημένη την ώρα, ουφ κι είχε δουλειά, πώς ξεχάστηκε. Αρπάχτηκε κι έβριζε αόριστα· τέλος σηκώθηκε και ντυνόταν. Όπως τον κοίταζα με πήρε κάτι σαν αηδία. Κλείσαμε ραντεβού να βρεθούμε τη μεθεπομένη.

Αυτό ήταν· βλέπομαστε μέρα παρά μέρα ή στον κινηματογράφο θα πηγαίναμε ή στην γκαρσονιέρα του. Στις γειτονιές δεν μ' έπαιρνε πια. Βέβαια είχα κι εγώ το σχολείο, μ' είχαν στριμώξει εκεί, λες κι έκαναν επενδύσεις στο μέλλον μου. Έρχονταν στιγμές που

έχανα το μυαλό μου σ' έναν λάκκο μ' αγγλικές και γερμανικές λέξεις. Είχε αποδειχτεί ότι στο πιάνο ήμουν αγκυλωμένη στην καλή απόδοση, χωρίς καμιά ελπίδα να την ξεπεράσω, αλλά και στον χορό δεν υπήρχε παραπέρα. Ακουμπισμένη πια στα όριά μου βούλιαζα στη συναίσθηση της μετριότητας που μου είχαν επιβάλει με τις τόσες απαιτήσεις τους. Και το μοναδικό που επιθυμούσα να μ' άφηναν ήσυχη. Ο Παύλος, απαθής σε όλα αυτά, όταν κάποτε του μίλησα, λίγο πολύ μ' αποπήρε. Δεν καταλαβαίνει ποιος ο λόγος να βασανίζομαι. Τόσο δύσκολο είναι να διαλέξω ό,τι μου ταιριάζει; Ή μήπως αφήνομαι έρμαιον της ματαιοδοξίας των γονιών μου, σε όλα πρώτη και σε τίποτα άξια; Σωστά, σκεφτόμουν. Αλλά στο μεταξύ με βασάνιζε και η δική μου ματαιοδοξία, κάτι σαν δεύτερη φύση μου. Είχα μεγαλώσει με την ακράδαντη πεποίθηση ότι ένα απ' τα ταλέντα μου θ' ανέβαινε αργά ή γρήγορα στην επιφάνεια, σαν φαντασμαγορία, για να με σώσει απ' τ' άχαρα και τα μικρά που μπλέκονταν διαρκώς στα πόδια μου και μ' αποκάρδιωναν. Κι αν υπομόνευα ήταν η πύρινη αποκάλυψη όπως τη φανταζόμουν ότι θα τιναχτεί από μέσα μου.

Έτσι και τις δυσκολίες με τον Παύλο τις αντιμετώπιζα κάπως υπεροπτικά, μόλο που ένιωθα ότι τον αγαπώ ή τουλάχιστον πάντα μ' άφηνε με την έλξη του ανικανοποίητου. Από ένστικτο περισσότερο καταλάβαινα ότι ο Παύλος, όπως μου παρουσιαζόταν, δεν είναι παρά η εμφανής όψη του Παύλου που θα παραμείνει αμέτοχος κι ατάραχος στην αγωνία που δοκιμάζει τους ανθρώπους στον έρωτα. Μέχρι που αυτή η

απογοήτευση μ' έφερε σε μιαν παρηγορητική ακινησία. Σχεδόν με παθητική αδράνεια μάθαινα να δέχομαι τα χτυπήματα και με μαθηματική ακρίβεια να τ' αντικρούω προς το κενό. Κάπου κάπου, ίσως, ζώηρευε η ανάγκη μου να τον κρατήσω κι αμέσως ξεθύμαινε. Έτσι σημείωνα την πρώτη μου ήττα, όμως εκουσίως. Οι μεμφιμοιρίες και τα παράπονα ήρθαν αργότερα με τη δικτατορία – ούτε θυμάμαι πώς ακριβώς βρέθηκα να παραμιλώ ότι αδικήθηκα απ' τον Παύλο.

Τελευταία φορά που είχαμε συναντηθεί, παραμονή του πραξικοπήματος, ήταν αμίλητος. Στον κινηματογράφο ούτε μια φορά δεν μ' άγγιξε. Μετά πήγαμε στην γκαρσονιέρα. Έπεσε πάνω μου, μοναχικός και φιλάρεσκος σαν ν' αυνανιζόταν. Σφύριζαν τα ρουθούνια του και με πίεζε μέχρι να πονέσω. Έστερα μ' άφησε και ζάρωσε στη γωνιά του κρεβατιού. Τράβηξα το σεντόνι πάνω μου, γύρισα προς το μέρος του και τον χάιδεα. Μου μουρμούρισε να τον αφήσω, κάπνιζε και ξεφυσούσε. Τον άφησα παγωμένη, κοιτάζα το ταβάνι και σαν να κρυφάκουγα τη σιχασιά που περπατούσε πάνω μου. Μου ζήτησε να του φτιάξω καφέ, εγώ βαριόμουν, ωστόσο σηκώθηκα, κι αυτός με στιμάριζε κι αλληθώριζαν απ' την ένταση τα μάτια του. Τον ρώτησα τι με κοιτάζει, μιλιά αυτός, μόνο ξεφυσούσε μυστηριώδης. Έστερα από λίγο μου είπε κάτι που μου φάνηκε προσβλητικό. Του άφησα τον καφέ στο τραπέζακι και ντύθηκα νευριασμένη. Με παρακάλεσε να καθίσω δίπλα του, σαν να προσπαθούσε να ξαναφέρει τη συζήτηση στο πρόβλημά μας. Αλλά μια φορά αρχινούν τέτοιες κουβέντες κι αν κοπούν, καταδικάζονται

στην οριστική αμηχανία. Για μένα το θέμα είχε λήξει. Μου εξηγούσε ότι τα ζευγάρια χωρίζουν γιατί οι γυναίκες είναι σεμνότερες, μα ο έρωτας δεν σηκώνει ημίμετρα, όλα επιτρέπονται στον έρωτα και λοιπά. Αφέθηκα πλάι του κατάκοπη. Δεν ήξερα τι να του πω, πώς να του δώσω να καταλάβει πως μ' έκανε να νιώθω πουτάνα. Για πολλή ώρα δεν μιλούσαμε. Κατόπιν τον άκουσα να κλαίει σιγανά, λες κι ερχόταν το κλάμα του απ' το διπλανό διαμέρισμα. Τον ρωτούσα τι έχεις, τι έχεις. Μ' είχε τρομάξει ο τρόπος που έκλαιγε, σαν να ξαναγύριζαν μέσα του τα δάκρυα. Μου είπε ότι τι να μου εξηγήσει, δεν θα καταλάβω. Του λέω πες μου τουλάχιστο ν' αλαφρώσεις. Αφού επέμενα πολύ, μου είπε ότι τον καθαίρεσαν απ' τη Νεολαία, όπως είχαν καθαίρει και τον Πέτρουλα, μόνο που εκείνον δεν πρόλαβαν να τον διαγράψουν κιόλας – εμένα αύριο μεθαύριο με διαγράφουν. Και βουβάθηκε. Ήμουν και δεν ήμουν λυπημένη. Πάντα όταν στενοχωριέμαι, βλέπω ταυτόχρονα τον εαυτό μου στενοχωρημένο σαν να πρόκειται για κάποιον άλλο, σαν να κοιτάζομαι στον καθρέφτη και να διασκεδάζω με το ύφος μου. Παρασύρομαι σ' ένα παιχνίδι μορφασμών, ρυθμίζω την εικόνα μου έτσι ή αλλιώς και την εγκρίνω ή την απορρίπτω, πάντα γοητευμένη. Την ίδια στιγμή που λυπάμαι για κάτι, εγώ πάλι νηφάλια παρακολουθώ τη λύπη μου και σχολιάζομαι. Ήθελα να του εκφράσω πόσο συμεριίζομαι τον πόνο του, όμως μου φάνηκε πως θα τον χοροϊδέψω.

Χωρίσαμε ψυχραμένοι. Ούτε καν φιληθήκαμε, όπως συνηθίζαμε, ούτε καν μ' έφερε ως την πόρτα του σπι-

τιού. Σαν διαλυμένος, άντε από Δευτέρα τηλεφωνήμαστε, έκανε μια χειρονομία με το χέρι, μετά κατέβαινε τα σκαλιά με δυσκολία. Για μια στιγμή μου πέρασε η ιδέα μήπως είναι άρρωστος. Τον άφησα όμως. Πήρα την αντίθετη κατεύθυνση κλαίγοντας.

ΟΠΩΣ ΚΑΘΕ ΠΕΜΠΤΗ ΒΡΑΔΥ, είχαν βεγγέρα. Προσπάθησα να τους αποφύγω, δεν άντεχα ούτε για ένα καλησπέρα, και κλείστηκα στο δωμάτιό μου. Άκουγα χλιαρό το κέφι τους, αισιόδοξοι με τις επικείμενες εκλογές. Αλλά δεν μ' άφηνε το κλάμα του Παύλου. Αισθανόμουν ότι ποτέ πια δεν θα ξεχάσω εκείνη τη χειρονομία του τη στιγμή που χωρίζαμε, λες και χωρίζαμε για πάντα. Πίεζα το πρόσωπό μου στο μαξιλάρι και βασανιζόμουν να την αναλύσω σ' όσες γίνεται μικρότερες κινήσεις, να την προσδιορίσω με την κάθε σημασία που ίσως έκρυβε. Ώσπου άρχισαν ν' αναβοσβήνουν άπειρες φωτεινές κουκκίδες. Ο Παύλος παραμερίστηκε στο βάθρο του, έβλεπα αγριόπαπιες να λάμπουν και θρόιζαν καλαμιώνες· αφέθηκα μισοξύπνια στην τέλεια γαλήνη που επινόησα για μένα. Το Ξερα από παιδί πώς να ηρεμώ. Έβρισκα εύκολα τον εαυτό μου, αλλά και μέχρι σήμερα: θα φλυαρήσω εριστικά και θα ρητορεύσω, άλλοτε πάλι θα περιφέρομαι

νωχελική κι εκστατική στα περασμένα και θ' αναιρώ τον μύθο με τόνους προκλητικούς και ταυτόχρονα ουδέτερους, σαν ν' ακούω κι εγώ τη φωνή μου και να την ελέγχω.

Ο μπαμπάς χτύπησε την πόρτα και ρώτησε αν θα τους τιμήσω με την παρουσία μου – μα τι κάνεις, αποκοιμήθηκες; Ανασηκώθηκα κι είδα στον καθρέφτη τις αποτυπωμένες ζάρες απ' το μαξιλάρι στα μάγουλά μου, σαν ουλές πολυκαιρισμένες, τα μάτια μου μ' έκαιγαν και του λέω καλά έρχομαι. Μου ψιθύρισε συνωμοτικά αν θέλω να φτιάξει το κέφι μου δεν έχω παρά ν' ακούσω τον μουσικοσυνθέτη να μιλάει για τον εαυτό του. Πάντα με συγκινούσε ο ευγενικός τρόπος του πατέρα. Και πριν από δυο ώρες που μ' είδε να μπαίνω κλεφτά, καμώθηκε πως δεν κατάλαβε τίποτα. Ήξερε ν' ανησυχεί για μένα με διακριτικότητα και κάπως αδιάφορα. Του ξανάπα καλά, άσε τώρα μη σε πάρει είδηση η μαμά, έρχομαι.

Τους βρήκα σε ρόδινη γενικώς ατμόσφαιρα. Ο Ανέστης με τη γυναίκα του, τη Ζωίτσα, μεταπολεμικός φίλος του μπαμπά. Ο Βαγγέλης, επιστήθιος φίλος της οικογενείας. Σχεδόν κάθε μέρα, όποτε δηλαδή κι ο μπαμπάς μένει μέσα, θα περάσει έστω και για δυο δάχτυλα ούισκι. Η Νάνση, παλιά φίλη της μαμάς, γνωριμία απ' το Παρίσι. Αργότερα, λόγω τα γκομενιλίκια, ψυχράνθηκαν. Όμως ας είναι καλά η μεγαλοφυχία του μπαμπά, παρέμεινε το τακτικό κι ανεπιθύμητο πρόσωπο στην παρέα τους. Η νονά μου, η Βικτωρία, πρώτη εξαδέλφη του μπαμπά – στα νιάτα της πρέπει να 'ταν καλλονή· αυτή η φράση την ακολουθεί σαν κατα-

δίκη, ίσως γι' αυτό κάνει τόσο θόρυβο όπου κι αν βρεθεί. Η Λουκία, παιδική φίλη της μαμάς, τη θυμάμαι πίσω απ' την πλάτη μου στα επιτραπέζια παιχνίδια. Η Ξένια, το φιλεναδάκι του μπαμπά. Ο μπαμπάς βέβαια ούτε που το παραδέχεται. Αλλ' η μαμά μου διαρκώς του το χτυπά, λες και την ευχαριστεί ή ακόμη και σαν να το επιθυμεί ολόψυχα. Νέα πρόσωπα στη βραδιά τους ο νεαρός μουσικοσυνθέτης, τελευταία περνά κρίση μεγαλομανίας, καθώς έλεγε τις προάλλες ο πατέρας και τον κοροΐδευε. Και η Τόνια, νεαρή πεζογράφος.

Ο Ανέστης ενδιαφερόταν για την Τόνια, ποιους συγγραφείς προτιμά. Η Τόνια του απάντησε πολύ αποφασιστικά. Είχε φτάσει, φαίνεται, η ώρα της να μιλήσει. Προστατευομένη της θείας Βικτωρίας, μόλις που ήταν να εκδώσει την πρώτη της συλλογή διηγημάτων. Ο μπαμπάς καθόταν δίπλα στην Ξένια και στον λαιμό της Ξένιας ένα ερωτικό σημάδι. Τους χαιρέτησα έναν έναν και κάθισα παράμερα. Η θεία Βικτωρία ήρθε κοντά μου και με ρωτούσε τι έχω, κεσάτια ε; κεσάτια, μ' αστειεύοταν. Αλλ' είδε πως δεν κάνω κέφι και μ' άφησε. Η Τόνια διηγείτο κάτι για τη θεία της την Τζούλια, γνωστή στους διπλωματικούς κύκλους. Η Τζούλια είχε μια μοναδική αδυναμία: της πνευματικής καλλιέργειας. Γι' αυτό διάβαζε εντατικά την *Ερόικα*, τη *Δασκάλα με τα χρυσά μάτια* και την *Αργώ*. Έτσι καλλιεργούσε το γούστο της και την έφεσή της προς το ωραίο. Όσπου μια φίλη της τη μύησε και στη ρωσική λογοτεχνία, την επονομαζόμενη τσαρική. Κάποτε λοιπόν η Τζούλια έτυχε σ' ένα σαλόνι, όπου αποκλειστικό θέμα τους ήταν τα βιβλία κι οι

συγγραφείς. Και λέει με στόμφο: Α, εγώ από τους Έλληνας τσαρικούς –εννοώντας κλασικούς, η καημένη– λατρεύω τον Στρατή Μυριβήλη!

Άρσε το ύφος της Τόνιας. Ο Ανέστης μάλιστα εντυπωσιάστηκε. Άρχισε να μουρμουράει διάφορα για την κοινωνική σύνθεση του αναγνωστικού κοινού, όμως τον σφύριξαν και το 'κοψε. Η Λουκία σηκώθηκε και κάθισε στο πιάνο. Ο νεαρός μουσικοσυνθέτης ρωτούσε την Ξένια αν διάβασε την τελευταία του συνέντευξη στον Τύπο. Η Ξένια τέντωσε αρνητικά τον λαιμό της. Η Νάνση ακούμπησε την παλάμη της στον μηρό του Βαγγέλη. Ο μουσικοσυνθέτης άρχισε να λέει τη συνέντευξή του, όπως θα τη διάβαζε απ' τ' αναλόγιό του. Τον άκουγαν με προσποιητό ενδιαφέρον. Η Ξένια έκανε κάτι μορφασμούς και τον κορόιδευε. Η Λουκία άφησε το πιάνο, πήρε το ποτήρι της και πήγαινε προς τη βεράντα, σαν να 'χει φτεράκια στους αστράγαλους που την ανασηκώνουν και τη δυσκολεύουν στο περπάτημα. Ο μπαμπάς τη ρώτησε απορημένος γιατί σταμάτησε τη Σονάτα. Όμως τον προσπέρασε αμίλητη. Και τότε ξέσπασε η Βικτωρία δεν είμαστε εκκλησίασμα, πολύ απαιτητική είσαι χρυσή μου. Η Νάνση γέλασε και περπάτησε την παλάμη της στον μηρό του Βαγγέλη. Ο Βαγγέλης, λένε, τελευταία εκδηλώνει έντονες επιθυμίες να φτιάξει οικογένεια. Ο νεαρός μουσικοσυνθέτης παρατήρησε γενναιόφρονα ότι η δεσποινίς Λουκία παίζει συμπαθητικά. Η μαμά πληροφορήσε πως δέκα χρόνια έπαιρναν μαζί μαθήματα στο Ωδείο. Ο Βαγγέλης δεν άντεξε – δηλαδή κι εσύ Ναταλί παίζεις πιάνο; Η μαμά μου γέλασε καλόβολα

– α, εγώ παίζω πικάπ. Ο μπαμπάς ξεκόλλησε απ' την Ξένια και βγήκε στη βεράντα. Ξαναγύρισε κατηφής. Παρακαλούσε την Ξένια να μας πει εκείνο το ανέκδοτο με τον κομματικό καθοδηγητή. Η Ξένια απαίτησε όμως και τη Λουκία, μα τι κάνει στη βεράντα; ρωτούσε αθώα. Η θεία Βικτωρία είπε ότι θα αστρίζεται, ως συνήθως, και σηκώθηκε παραπατώντας να τη φέρει μέσα. Η Καλλιόπη μάς άκουσε κι ήρθε από μοναχή, κάθισε δίπλα στην Ξένια σαν τον λυράρη. Και η Ξένια άρχισε να λέει το ανέκδοτο. Το ερωτικό σημάδι στον λαιμό της μ' αναστάτωνε.

Παρατηρούσα τον πατέρα μου καθώς αδημονούσε να γελάσει και τον λυπήθηκα. Περίεργο πώς αυτή η κρυάδα τον διασκεδάζει τόσο. Αλλ' απόψε στο σημείο που υποτίθεται ότι γελούν, προτού καλά καλά τελειώσει η Ξένια, η Λουκία φώναξε στυφά: Εσείς το λέτε ανέκδοτο αυτό; Έπεσε άκρα σιωπή. Μέσα μου χαιρόμουν το ξέσπασμά της. Όπως συνήθως, μόνο η Βικτωρία τόλμησε να μιλήσει: Προπαγάνδα, χρυσή μου, προπαγάνδα. Μπορείς να μου πεις τι σου συμβαίνει απόψε; Έχασες το χιούμορ σου, πουλάκι μου; Η Λουκία σηκώθηκε φουρτουνιασμένη ότι είναι ασυδοσία να γελοιοποιούν ένα παρελθόν που δεν τους ανήκει. Μίλησε τώρα ο Ανέστης: Μα τι λες βρε Λουκία; σοβαρολογείς; – καλός είσαι κι εσύ, αλλά εσύ έχεις τους τίτλους σου, γι' αυτό· κι όρμησε στον διάδρομο σαρκάζοντας επιληπτικά: Αντικομμουνισμός, Δωσιλογισμός και Ανένδοτος. Ο Ανέστης έτρεξε ξοπίσω της, το ίδιο κι ο Βαγγέλης. Ανασηκώθηκα κι εγώ, όμως μετάνιωσα. Τη βαριόμουν με τις εξάρσεις της, άλλωστε πολ-

λές φορές την είχα ακούσει να διασκεδάζει με παρόμοια ανέκδοτα. Η Λουκία είναι το εικόνισμα της οικογενείας. Γιατί η Λουκία είχε έναν αδελφό, τον Αλέξη, που σκοτώθηκε αντάρτης στον Γράμμο. Από τότε άγιασε και περιφέρεται σαν την Άβα Γκάρντνερ με τη σιτροέν της, κι εμείς γονυπετούμε εμπρός στο δράμα της. Δράμα που βοήθησε και την ίδια και τους γύρω της να 'χουν ερείσματα στον χώρο της Αριστεράς. Πολύ περί πολλού την έχουν και την προσέχουν, επειδή ξέρει και ξένες γλώσσες, όπου παράσταση και στα ψηλά ψηλά.

Ξέφυγε απ' τα χέρια του Ανέστη κι άνοιξε την πόρτα. Ο Ανέστης απ' το ξάφνιασμα κρέμασε τα χέρια του, δεν ήξερε τι να κάνει. Μα ο Βαγγέλης άρπαξε την τσάντα της· κατάπληκτος και κουνάμενος βγήκε να την προλάβει. Δεν θα την άφηνε σε τέτοια κατάσταση, μήπως πέσει σε τίποτα κολόνα. Ο μπαμπάς καθόταν σαν βρεγμένος. Η Ξένια τον κοίταζε υποτιμητικά και χαιρέκακα· έτσι μου φάνηκε, μετά σηκώθηκε και μας καληνύχτισε προκλητικά, θαρρείς ότι είχε επιτελέσει το καθήκον της, δεν τη χωρούσε πια ο τόπος. Η Τόνια παρέμενε μ' ανοιχτό το στόμα, αν και το ξέρει φυσικά πως η Λουκία είναι *sui generis*. Η Νάνση δεν ήξερε πώς να βολέψει την ανήσυχη παλάμη της. Ο Ανέστης ξανακάθισε δίπλα στη γυναίκα του, τη Ζωίτσα, κι η Ζωίτσα ακούμπησε στον ώμο του το κεφάλι της. Μείναν καμπόσο και κοιτάζονταν όλοι με δυσφορία. Τα μάτια τους όμως έκαναν στράκες, όχι εκείνη η βαρεμάρα πια. Και σιγά σιγά έλιωνε ο πάγος. Ο Ανέστης προσπαθούσε ν' αναλύσει το ξέσπασμα της Λουκίας.

Βρέθηκε θέμα να το φέρουμε άνω κάτω απόψε. Ο αδελφός της, βλέπεις, ήταν καθοδηγητής στο Κόμμα. Σκληρός και αδιάσταχτος, σταλινικός ως το μεδούλι – και ποιος ξέρει, μήπως τίποτα επέτειος, τίποτε όνειρο κακό, κάτι τέλος πάντων την άναψε, αλλιώς δεν εξηγείται. Απ' την αρχή της βραδιάς έδειχνε άκεφη, αυτό είναι, σίγουρα κάτι θα θυμήθηκε που την τάραξε· γι' αυτό ενοχλήθηκε τόσο, γι' αυτό σεληνιασθηκε. Ο μουσικοσυνθέτης διασκέδαζε, όλο πόποπο έκανε σαν κακή κουτσομπόλα. Ο μπαμπάς, αλαφρωμένος, βιαζόταν να συμφωνήσει μ' αυτή την εκδοχή. Η Βικτωρία ωστόσο παρατήρησε ότι απλούστατα μας εδόθη μια θεία παράσταση. Και μόνο η κακομοίρα η μαμά μου είχε σκυθρωπιάσει, ίσως γιατί θυμήθηκε τον Αλέξη.

Η Βικτωρία λέει στον Ανέστη ότι απέλυσε εκείνους τους τρεις που πρωτοστάτησαν στην απεργία. Ο Ανέστης γέλασε και της απάντησε καλά έκανες. Βρήκε ευκαιρία κι έπιασε το κορδόνι, ξαναμμένη με τους εργάτες της. Μα τι στην οργή θέλουν; Ασπιρίνες θέλουν; χαρτομάντιλα, γκόμενες; Να το κλείσει θέλουν, τότε θα ησυχάσουν διά παντός. Που εδώ Χριστούγεννα Πάσχα της φεύγουν ίσαμε είκοσι χιλιάδες να τους αγοράζει δώρα στα μπαστάρδια τους. Πού αλλού θα τα βρουν αυτά; Ως και σόφτεξ τους έχει στους καμπινέδες. Τι διάλογο θέλουν; Μας ρωτά. Ο μπαμπάς γέλασε συγκαταβατικά: Βικτωρία, αγάπη μου, σε βρήκαν του χεριού τους και σ' εκμεταλλεύονται. Αυτή στράφηκε στον Ανέστη: Λες να 'ναι τροτσκιστές; – Μα είναι σίγουρο, δεν τα 'παμε; της απάντησε ο Ανέστης. Η Βικτωρία ενθαρρυμένη συνέχιζε τα παράπονα.

Ακούς εκεί, επειδή ένας ξεχαζεμένος έκοψε το δαχτυλάκι του να κατεβούν σ' απεργία! Συνεταίρους θέλουν να τους πάρω; Ακούς εκεί!

Θαύμαζα φανταχτερά όστρακα σ' ένα γυάλινο ενυδρείο και μ' υπνώτιζαν μαλάκια σε μοιρολατρικά συμπλέγματα. Μετά έσπασε το ενυδρείο κι απλώθηκαν στο πάτωμα. Έβγαναν ξεθαρρεμένα πόδια, κεραίες· φωσφόριζαν τερατώδη τα μάτια τους και, παρ' όλη την αηδία που μου προκαλούσαν, τα χαιρόμουν κιόλας. Τ' άφηνα να σέρονται στο κορμί μου, θαλασσόχορτο στους αχανείς βυθούς. Μετά είχα ένα πτηνό καρδιακό και λαβωμένο κι ήμουν η θεραπεύτρια του πτηνού. Το έντυνα το φτέρωμά του, όπως θα 'ντυνα προσεχτικά ένα βρέφος με το ζιπουνάκι του. Το πτηνό με κοίταζε σκιαγμένο κι εγώ το παρηγορούσα πως γρήγορα θα ξαναπετάξει. Το 'βγανα σ' ένα ψήλωμα και του 'λεγα πέτα, πέτα· όμως δεν το 'παιρναν τα φτερά του και ζάρωνε απελπισμένο. Κι όσο απελπιζόταν μάκραινε ο λαιμός του κι ασκήμαινε. Αλλά δεν μ' απασχολούσε πια το πτηνό. Κούρνιαζε παραιτημένο σε μια γωνιά του δωματίου μου, όταν βλέπω στο σαλόνι, σε μια σκάφη μέσα, τον πατέρα μου γδυτόν που τον σαπούνιζαν γυναίκες· ένας όμιλος κυνηγετικός γυναικών με κασκέτα στο κεφάλι τού τραβούσαν το πέος κι αυτό ζάρωνε σαν μαλάκιο κι εξαφανιζόταν. Μα ο πατέρας μου γελούσε πανευτυχής και χαιρόταν στα νερά. Και τέλος βρέθηκα στο σπιτάκι του κηπουρού μας στην Κηφισιά. Έφεγγε ένα φως γλυκό κι έλεγα τι φως! Έσκυψα στο παράθυρο· μια νέα γυναίκα

με πλεξούδες τα μαλλιά της, κορόνα γύρω στο κεφάλι, ύφαινε κι ανοιγόκλεινε το στόμα της, λες και τραγουδούσε, πετώντας τη σαίτα – πολύ χαιρόμουν την ειδυλλιακή εικόνα. Βλέπω στην άλλη γωνιά μια μικρή βιβλιοθήκη μ' αναγερτά βιβλία. Μπα, συλλογιζόμουν, διαβάζει κιόλας η νεαρή υφάντρια, κι όπως τα περιεργαζόμουν όλα, ανακαλύπτω εκστατική στη μέση του δωματίου ένα μπακιρένιο μαγκάλι και μισό λεμόνι στα κάρβουνα ευώδιαζε. Αλλ' απρόσμενα κι ενώ ένιωθα την ευχαρίστηση στα ρουθούνια μου απ' την ευωδιαστή λεμονόκουπα, η νεαρή γυναίκα έγινε η γιαγιά μου η Μυρσίνη, εκπάγλου καλλονής κυρία, στα γόνατα κάποιου κυρίου. Ντράπηκα και γύρισα προς τ' αλλού το κεφάλι – έτσι ξύπνησα.

Ο πατέρας ζητούσε εμβρόντητος εξηγήσεις: Μα πότε; Θα τρελαθώ! Δεν είναι δυνατόν. Όταν τέλος κατέβασε το ακουστικό και πολύ σεξπιρικά –το 'χει στο σκαρί του ο πατέρας– μας ανακοίνωσε: Δικτατορία. Η μαμά μου άφησε ένα πόποπο και σωριάστηκε στον καναπέ. Η Καλλιόπη στο καθήκον της, πάντα διαισθάνεται τους καφέδες της παρηγοριάς, και ξεκίνησε με την μπατάλικη περπατησιά της για την κουζίνα. Ο μπαμπάς επανέλαβε: Ακούσατε; Δικτατορία! Τον κοίταζα αγουροξυπνημένη.

Άκουγα και μιλούσαν για δικτατορίες, χρόνια τώρα, μιλούσαν για πραξικοπήματα και χούντες και παρακρατικές οργανώσεις, αλλά σε απόλυτη θεωρητική βάση. Κάτι σαν υποσημειώσεις στο ένδοξο παρελθόν. Ότι

στην ελληνική Βουλή είχαν κάνει καριέρα κάμποσοι στρατιωτικοί, αυτό, δεν το ε γνώριζα. Αν με ρωτούσε κανείς να του αναφέρω μερικούς απ' αυτούς, δεν ήξερα: ίσως μόνο ν' αποτολμούσα δικτάτορα τον Μεταξά, αν και στο Αρσάκειο ως πρωθυπουργό με το αθάνατο 'Όχι μας τον δίδασκαν. Και πάντως όλα αυτά δεν μ' ένοιαζαν. Ωστόσο ήμουν με τη Δημοκρατία. Δεν άντεχα κάτι ωραίους που είχα γνωρίσει στο τένις, μου φαινονταν λειψοί, καμάρωναν και φασιστάκια. Ούτε τα νάιτ κλαμπ μ' άρεσαν, το ουίσκι, το τουίστ και τ' αγωνιστικά αυτοκίνητα. Με τις φίλες μου, την Ουρανία και την Ελβίρα, διαβάζαμε Καβάφη. Μας ενδιέφερε η διανόηση. Ήθελα πολύ να μοιάσω στον μπαμπά. Γράφτηκα στη νεολαία του Κέντρου γιατί λαχταρούσα παρέες. Εκεί έμεινα ώσπου γνώρισα στη Μύκονο τον Παύλο. Ο Παύλος τότε με πήρε στη Νεολαία Λαμπράκη.

Τους κοίταζα αμίλητη. Η μαμά μου, σαν να θυμήθηκε κάτι το θλιβερό, είχαν σφιχτεί τα μάτια της. Ενώ ο μπαμπάς μιλούσε κι όσο μιλούσε ξανάβρισκε το χρώμα του και το ύφος του ζώηρευε, προφήτευε πως οι αλιτήριοι, όποιοι κι αν είναι αυτοί, θα φάνε τα μούτρα τους, πόσο θα κρατήσουν; Ένα; δυο μήνες; Πες ως το φθινόπωρο το πολύ, οι καταγέλαστοι. Όπως τον άκουγα, σιγά σιγά ευθυμούσα. Μου φαινόταν μικρό παιδί που του χάλασαν το παιχνίδι.

Με τα παιδιά της Νεολαίας Λαμπράκη ταίριαζα πολύ. Τα θεωρούσα μορφωμένα κι έξυπνα. Η μαμά μου δυσανασχετούσε για την έντονη πολιτικοποίησή μου, καθώς έλεγε. Ο μπαμπάς δεν έδινε και τόση σημασία. Καμιά φορά μόνο μου υπενθύμιζε ότι τα πα-

νιά που άνοιξα οδηγούν προς την ΕΣΣΔ κι ότι εκείνος προσωπικά δεν είναι σύμφωνος. Μου εξηγούσε κάτι για γραφειοκρατίες, ολοκληρωτισμούς και παρόμοια. Δεν καταλάβαινα πολλά, παρά μόνο ότι ο πατέρας είναι αστός, σαν αστός μιλάει. Σ' αυτό με βοηθούσε κι ο Παύλος που ήταν στέλεχος στη Νεολαία κι όλοι τον θαύμαζαν. Μου έλεγε για τον πατέρα μου: Μην τον ακούς, ασκεί κριτική απ' τα δεξιά. Μα είναι δημοκρατικός, του απαντούσα. Ναι, αλλά αστός δημοκρατικός, σαν αστός μιλάει. Εγώ δεν ήξερα ακριβώς τι πάει να πει αστός. Αλλ' ούτε το καταδεχόμουν να ρωτήσω. Έτσι μάθαινα το καθετί. Όπως με τη θάλασσα που αυτή είναι: θάλασσα, και το βουνό που είναι βουνό.

Η μαμά κουλουριασμένη στον καναπέ παρακολουθούσε ράθυμα τον πατέρα που ρητόρευε και τέντωνε απειλητικά το δάχτυλό του. Η Καλλιόπη είχε κρεμάσει το πιγούνι της. Κι επειδή, φαίνεται, εκνευρίστηκε η μαμά να τον ακούει, τον παρατήρησε ότι τη ζάλισε και δεν καταλαβαίνει γιατί επιτέλους φωνασκεί. Το πιγούνι της Καλλιόπης σάλεψε· ώρες ώρες με κάνει να πιστεύω πως από κάπου, αόρατα, συνδέεται με τον μπαμπά και αντιδρά σαν το χέρι του, ας πούμε, ή σαν το φρύδι του. Γέλασε άγρια ο μπαμπάς, γέλασε άγρια κι η Καλλιόπη. Έφερε άρρυθμους γύρους στο πιάνο και με τα χέρια διπλωμένα στην πλάτη του στάθηκε μπροστά στη μαμά. Μου φάνηκε προς στιγμήν έτοιμος να της ανοίξει τη μύτη· βαρούν από καμία, αν και σπανίως, τώρα τελευταία. Όμως απότομα έκανε στροφή και κλειδώθηκε στο δωμάτιό του. Πίστεψα πως η παράσταση τέλειωσε.

Ετοιμαζόμουν να πάω στο δωμάτιό μου, όταν κουδούνισε πάλι το τηλέφωνο. Πρόλαβα και το σήκωσα. Ήταν ο κύριος Βαγγέλης, αναταραγμένος: Τα τανκς κύκλωσαν την περιοχή, μπορεί από στιγμή σε στιγμή να μας διακόψουν γιατί άρματα οδεύουν προς τον ΟΤΕ. Έξαλλος ζητούσε να του δώσω τον πατέρα. Βγήκε ο πατέρας και μ' άρπαξε το ακουστικό. Μ' εντυπώσιασε το γεγονός ότι ο κύριος Βαγγέλης έτρεμε σαν το ψάρι: ποτέ δεν τον θυμόμουν να σκοτίζεται για οτιδήποτε. Είπε στον πατέρα ότι άρχισαν συλλήψεις, έπιασαν τον Ανέστη. Η μαμά μου άρχισε να κλαίει για τον Ανέστη, η Καλλιόπη μας σταυροκοπιόταν. Ο πατέρας έσφιγγε τα μηλίγγια του με τις παλάμες. Καθίσαμε και μας εξηγούσε τι σημαίνει πραξικόπημα και δικτατορία. Τα 'χε βάλει με τον βασιλιά και τον έβριζε τον ανερμάτιστο, να το λοιπόν το βασιλικό πραξικόπημα που λιβάνιζαν τόσο καιρό, αλλά εμείς δεν θέλαμε να το παραδεχτούμε.

Μου πέρασε απ' το μυαλό ότι ασφαλώς, αφού πιάσαν τον Ανέστη, θα κινδύνευε κι ο Παύλος. Τον θυμήθηκα όπως έκλαιγε, όμως νύσταζα πολύ. Αδύνατον να λυπηθώ. Αισθανόμουν μόνο την ανάγκη να τεντώσω τα πόδια μου που είχαν μουδιάσει.

Ξημέρωσε κι άρχισαν τα καλαματιανά και τα εμβατήρια. Ο μπαμπάς είπε με τόλμη: Θα πεταχτώ στην εφημερίδα. Η μαμά είχε το πρόβλημα με τη Λίζα. Με ρωτούσε τι πρέπει να κάνει. Είχαν, λέει, ραντεβού σήμερα. Τα τηλέφωνα δεν λειτουργούσαν κανονικά, τι να κάνει η μαμά μου; Η Καλλιόπη αναστατωμένη έλεγε

να τρέξουμε στα μπακάλικα, στα κρεοπωλεία, στα ζαχαροπλαστεία. Να ψωνίσουμε φαγιά, να 'χουμε να τρώμε. Πάνω σ' αυτό την παρατήρησε η μαμά μου αυστηρά. Πώς κάνει έτσι; Να την ακούσει και κανείς, να μας περάσει για αναίσθητους. Αλλ' η Καλλιόπη δεν ξέρει από προσχήματα. Ο κύριος της έδωσε να καταλάβει ότι η κατάσταση είναι σοβαρή. Και κάτι μурμούριζε, αγνοώντας τη μαμά, σαν να βλαστημούσε μέσ' απ' τα δόντια της.

Τόσες φορές η μαμά τού είχε ζητήσει να περιορίσει τα δικαιώματα της Καλλιόπης ή τουλάχιστον να της κόντιναι λίγο τη γλώσσα. Όμως ο μπαμπάς ούτε να τ' ακούσει – οφείλεις, Ναταλί, να καταλάβεις. Μα τι να καταλάβει! όταν νιώθει σαν τον Ιούδα το μάτι της Καλλιόπης να την εποπτεύει. Τη θυμάται στο κεφαλόσκαλο του αρχοντικού, τα πρώτα χρόνια της γνωριμίας της με τον μπαμπά. Τότε που αυτός συνήθιζε και για βδομάδες ακόμη να εξαφανίζεται χωρίς καμιά εξήγηση. Του έγγραφε η μαμά πολυσέλιδα γράμματα κι εσώκλειε μαραμένα άνθη· γιασεμί η προτίμησή της. Κι έβγαινε η Καλλιόπη στο κεφαλόσκαλο οικοδέσποινα μ' ανακριτικά, περιπαιχτικά μάτια: Τι θέλει η δεσποινίς τον κύριο; Άφηνε η μαμά μου το γράμμα κι ορκιζόταν πως ας πάνε όλα καλά, ύστερα θα το κανόνιζε το δουλικό. Όμως η Καλλιόπη, κι ας επήγαν όλα περίφημα, δεν έχασε ποτέ τον τουπέ της. Έτσι κάθε μέρα κάτι θα βρουν κι οπωσδήποτε θα λογοφέρουν.

Ξεθάρρεψα κι είπα ότι θα βγω να δω τι γίνεται. Η μαμά φώναζε: Δεν θα πας πουθενά, δεν θα πας που-

θενά. Τη συμβούλεψα ν' αφήσει τα υστερικά της και βγήκα.

Ο πατέρας είχε γυρίσει κακόκεφος, όμως η απουσία μου τον ανησύχησε τόσο, που του έφτιαξε η διάθεση. Έγινε πολύ ομιλητικός με τη μαμά. Τους βρήκα ανάστατους και γλυκούς με τα ποτήρια τους. Η Καλλιόπη έκανε ότι θα μου ξεριζώσει τ' αυτί. Ο πατέρας σηκώθηκε πύρινος και προστατευτικός σαν πατριάρχης: Μας αναστάτωσης, χρυσό μου, πού γύριζες; Μ' άγγιξε στον ώμο λες κι ήμουν το μήλο του κι αυτός η μηλιά.

Θυμήθηκα εκείνα τα πληχτικά βράδια, τα κρύα σαν ταφταδένια μεσοφύρια, και την κακιά σιωπή, τη βελούδινη. Τη μαμά να παραδέρνει λιμάροντας τα νύχια της και τον πατέρα να ξεροτριβεται φιλοσοφικά. Την Καλλιόπη σαχλολουλού πέρα δώθε στα δωμάτια κι εμένα με το επιτραπέζιο παιχνίδι μου στο χαλάκι. Κι ύστερα ευχόμουν στον Θεό να κατεβάσει τα σύννεφα, να δώσει αστραπές και κεραυνούς, να ταράξει τον κόσμο. Και να σηκώσουν επιτέλους τα μάτια τους για να με κοιτάξουν. Να κοιταχτούν οι ίδιοι μεταξύ τους. Αλλ' ο Θεός δεν άκουγε τις προσευχές μου κι εγώ ποδοπατούσα τα παιχνίδια – μόνο για τη σκιά που θα σκούραινε τα μάτια του πατέρα και θα τα ομόρφαινε.

Πρώτη φορά τους ένιωθα διαλυμένους στον πακτωλό τους: εμένα. Σαν κάδρο καθίσαμε και μας σέρβιρε η Καλλιόπη. Τους εξιστόρησα ακριβώς τι είδα και όσα άκουσα. Μα ο μπαμπάς, το πετόφαρο, κάθε τόσο χρύσιζε με τις πληροφορίες του. Οι συλλήψεις

εντείνονται, δολοφονήθηκαν άνθρωποι και άλλα. Τότε η μαμά γινόταν γλάρος και ζυγιαζόταν να τον καταπιεί. Είχε κι αυτή πληροφορίες, γιατί δεν άντεξε, επισκέφτηκε τη Ζωίτσα. Πρέπει να παρασταθούμε στη μικρούλα, και μασούσε θλιμμένη. Πήρε κατόπιν να εκθειάζει τα χαρίσματα του Ανέστη.

Ένα φεγγάρι ο Ανέστης ήταν ερωτευμένος με τη θεία Βικτωρία. Τελικά παντρεύτηκε πρόπερσι τη Ζωή. Μόλις το '58 είχε αποφυλακιστεί ο Ανέστης. Την Κατοχή ήταν επονίτης. Και μου τον αναφέρει η μαμά ως παράδειγμα επιμονής και θάρρους, που τέλειωσε τη Νομική Σχολή, μ' όλα τα χτυπήματα δεν το βάζε κάτω, αλλά μετά την αποφυλάκισή του είχε το σθένος να σπουδάσει, όταν πια τον είχαν πάρει τα χρόνια. Με τον μπαμπά τούς άκουγα συχνά να συζητούν. Φιλοσοφούσαν για τον έρωτα και τον θάνατο. Πόσο τον είχαν διασκεδάσει τον μπαμπά οι ακαριαίοι έρωτες. Πάντα θυμάται με συμπάθεια τη Νάνση. Ένα πρωί κάθονταν στο καφενείο του Φλορ, στο Παρίσι, κι όπως μιλούσαν, τυχαία την άγγιξε στο χέρι. Αυτή τότε άρχισε ν' αγκομαχεί: Αχ, πάμε στο παρακάτω ξενοδοχείο, αχ πάμε. Πήγαν και τον άδειασε. Τι ήταν εκείνο το απόγευμα! Το θυμάται και ξανανιώνει. Όμως στον Ανέστη αντί για γκόμενες του άρεσε περισσότερο να εξιστορεί τα λάθη του κομμουνιστικού κόμματος. Έτσι που κι ο μπαμπάς αν και δεν τον κόφτει, όπως λέει, έγινε ωστόσο θαυμάσιος λαθολόγος.

Το βλεπα πως πλησίαζε η μεταμόρφωσή τους σε Ναταλί και Τέλη και με τ' ακονισμένα μαχαιράκια τους θ' αρχινούσαν. Σαν και χτες, αφού πρώτα διαλύ-

θηκε η παρέα. Επειδή η μαμά τού απαγορεύει να φέρνει στο σπίτι το πορνίδιο με τα χοντροκομμένα αστεία του. Χτες τη νύχτα τους άκουγα, τους άκουγα, κι έλεγα μέσα μου *αβάντι μαέστρο έναν καλαματιανό και ρουφούσα τα δάκρυά μου, όσο που με πήρε ο ύπνος. Κι ύστερα με ξύπνησαν τα ξεφωνητά του πατέρα που δεν εννοούσε πώς έγινε το πραξικόπημα. Η Καλλιόπη ακούμπησε την πιατέλα με τα καθαρισμένα φρούτα. Όταν ο μπαμπάς κι η μαμά αντιμιλούν, αυτή τρεκλίζει απ' την έξαψη, κρυφογελά κάτω απ' το μουστάκι της κι υποκρίνεται τη συμφιλιωτική φροντίζοντας να ρίχνει το λάδι.*

Ε μια που πετάχτηκε η μαμά ως τη Ζωή, είπε ας περάσω κι απ' τον στρατηγό. Αλλ' αυτός εις αγρίαν κατάστασιν. Με τις πιτζάμες βολόδερνε κι έβγαζε εθνικούς λόγους εναντίον των κομμουνιστών. Του λέει: Τι ανακατεύεις, θείε, τους κομμουνιστάς; Αφού στρατιωτικοί το κάναν. Οπότε την άρχισε ότι ο βασιλεύς ουδέν γνωρίζει και οπωσδήποτε πρόκειται περί κομμουνιστικού δακτύλου.

Ο μπαμπάς ρώτησε ενοχλημένος για ποιο λόγο, παρακαλώ, πέρασες απ' τον στρατηγό; Εκείνον τον καιρό ο θείος κι ο μπαμπάς κόντευαν να φτάσουν στα δικαστήρια πάνω στις μοιρασιές, συγκεκριμένα ο θείος διεκδικούσε κάτι χωράφια στο Κορωπί. Η μαμά καμώθηκε την κουφή και συνεχίστηκε το μάσημα των φρούτων. Θάμπωνε και ξεθώριαζε το κάδρο. Ο μπαμπάς είπε στην Καλλιόπη ν' ανοίξει το ραδιόφωνο και να του φτιάξει έναν διπλό. Μόλις έφυγε, ξέσπασε η μαμά ότι δεν ανέχεται να την προσβάλλει, να το ξέρει.

Αυτός έσφιγγε τα χείλια του. Τους παράτησα και κλείστηκα στο δωμάτιό μου.

Φυσικά αρνείται πως έχει σχέσεις με το Ξενάκι. Είναι φαντασιώσεις της Ναταλίας. Πώς είναι δυνατόν να έχει σχέσεις με μια μικρούλα, περίπου συνομήλικη με την κόρη του, εμένα; Αλλά τι να κάνεις! αναστενάζει. Τέτοια έχει η ναταλιολογία, επιστήμη που επιδόθηκε αφότου γνώρισε τη μαμά στο λαδί σαλονάκι της Βικτωρίας, λίγες μέρες μετά την απελευθέρωση του '44, τότε που όλη η Αθήνα μύριζε εγγλέζικο καπνό.

Κι εγώ που τους ανέχομαι και τους ελεώ.

Αποφάσισαν να ξενυχτήσουν το λείψανο στην Κηφισιά και τους ακολούθησα. Εκεί τουλάχιστο θα 'χαμε και τη συντροφιά της Βικτωρίας. Είπα ας περάσουμε να πάρουμε τη Λουκία. Η μαμά μ' αποπήρε: Ούτε τη μάνα της θα μπορούσε ν' αφήσει, άσε που θα είναι θυμωμένη με τα χτεσινά. Χτύπησε η φλέβα στο κούτελο του πατέρα μου, αλλά δεν μίλησε. Κι όταν τους πρότεινα να περάσουμε απ' τη Ζωίτσα, είδα και των δυο τους τα μάτια να διαστέλλονται: Προς Θεού. Να της παρασταθούμε ναι, όχι όμως και να πηγαίνουμε γυρευόντας. Ακόμη και το πρωί που την επισκέφτηκε η μαμά, το αναγνωρίζει, ήταν παράλογο εκ μέρους της, δεν το είχε συνειδητοποιήσει ακόμη. Περάσαμε και πήραμε τον Βαγγέλη. Αρχιτέκτονας, καλόψυχος άνθρωπος τον λένε και ομοφυλόφιλο. Όλο με τύψεις κι όλο ότι θα φτιάξει οικογένεια. Καμιά φορά που τον ακούω να γκρινιάζει σαν γλωσσοκοπάνα διασκεδάζω.

Σε όλη τη διαδρομή κάναμε: Αχ, βρε τον Ανέστη, τον φουκαριάρη. Ο Βαγγέλης μας πληροφόρησε πως τους είχαν μαζέψει στον Ιππόδρομο. Αχ, βρε τον άμοιρο τον Ανέστη. Χρόνια τώρα να κοιτάζει αποκλειστικώς τη δουλειά του και να του τύχει αυτό, ούτε στέλεχος να 'ταν.

Βρήκαμε τη Βικτωρία σκνίπα με δυο γείτονές της, τον Πίπη και τον Λούλη, συμπαθητικά νερομπάμπαλα, παλαιοί γόητες και θαυμαστές της. Μεθούσε μαζί τους κι άρχιζαν κατόπιν τις ιστορίες κι εξιστορούσαν πανευτυχείς τις πορνείες των γνωστών. Μας υποδέχτηκαν χαχανίζοντας κι ο πατέρας ενοχλήθηκε. Σύντομα όμως προσαρμοστήκαμε. Εκείνοι μετρίασαν το κέφι τους, εμείς πάλι αφήσαμε το θλιβερό ύφος. Γίναμε εγκρατείς θλιμμένοι.

Η Καλλιόπη έμεινε στο σπιτάκι του κήπου, στην αδελφή της. Εγώ πετάχτηκα δίπλα στο σπίτι μας, να φέρω το κονιάκ του μπαμπά. Κοινός μαντρότοιχος μ' εσωτερική πορτούλα χωρίζει το σπίτι της θείας απ' το δικό μας. Δεν έχω αναμνήσεις εδώ. Ήμουν τεσσάρων χρονών όταν πέθανε η προγιαγιά μου η Φλώρα. Από τότε το σπίτι ερημώθηκε ή μάλλον έγινε το ιδιαίτερο του μπαμπά. Κι όμως τ' ονειρεύομαι συχνά. Ανάλαφρη μέσα απ' τ' αγιοκλήματα και τους κισσούς, ώσπου βρίσκομαι στο δωματιάκι με τη νεαρή υφάντρια. Με παίρνει τότε η λάμψη της μάνας του πατέρα μου· έτσι ξυπνώ. Άλλοτε τρομαγμένη, άλλοτε από ντροπή. Λένε πολλά για τη γιαγιά Μυρσίνη.

Κατά τις εννιά ακούσαμε το ρόπτρο και παγώσαμε. Ιδίως ο μπαμπάς· σου λέει ήρθαν να με συλλά-

βουν. Μα ήταν ο Φραντς, ο καθηγητής μου των γερμανικών. Μας εξηγούσε ότι πέρασε απ' το σπίτι, δεν μας βρήκε, ανησύχησε· τέλος υπέθεσε ότι μόνον εδώ θα μπορούσε να μας βρει τέτοια μέρα και να που δεν έπεσε έξω. Μιλούσε πολύ χαριτωμένα τα ελληνικά ο ελληνιστής της οικογενείας μας. Α, ο Φραντς σπούσε καρύδια. Ασυναίσθητα είχα μπει στο νόημα για ποιον λόγο μας κουβαλήθηκε. Εξιστορούσε την περιπέτειά του να φτάσει ως εμάς, ώρα που είχε απαγορευτεί η κυκλοφορία· ήταν μια εφιαλτική περιγραφή της Αθήνας. Η Βικτωρία, τύφλα στο μεθύσι. Ενθουσιασμένη που θα γλιτώσει διά παντός απ' τις απεργίες. Τρέλα τους είχε πιάσει τους ακαμάτηδες. Το 'λεγε ο μακαρίτης ο πατέρας της: Τον εργάτη πρέπει να τον έχεις ζεμένο. Λίγο λάσκα τα χαλινάρια και σε τούμπαρε. Απεργία του εργάτη που πέτυχε, ένας λάκκος που άνοιξε στα πόδια σου. Βέβαια έχει τα αιτήματά του ο εργάτης. Αποδεχτά. Όμως κι αυτός να είναι εντάξει, συνεπής με την παραγωγή. Όχι για ψύλλου πήδημα απεργία. Μάλιστα, τρέλα τους είχε πιάσει με τον γέρο ξεκούτη. Κατάλαβες; Και δώστου θούριοι, δώστου ο εραστής ο Μπιθικώτσης, δώστου ρωμιοσύνες. Κατάλαβες; Απ' τη μια με τον Παπαντρέα, απ' την άλλη με τον Μπιθικώτση. Ιδού πού καταλήξαμε.

Ο πατέρας δεν άντεξε και της είπε συμμαζέψε επιτέλους τη γλώσσα σου, μην κάνεις το γυναικάκι, σε παρακαλώ. Του μειδίασε σαρδόνια: Κούνια που σε κούναγε. Μ' έσυρε στην αποθήκη. Σε κάτι μπαούλα βρήκε παλιές κουρτίνες. Τις φέραμε στο δωμάτιο και τις στήριζε τρεκλίζοντας στα παράθυρα. Κάπως πήγε

να διαμαρτυρηθεί ο πατέρας, μάταιο. Είχαμε φτιάξει, λέει, ατμόσφαιρα κατοχική. Η Βικτωρία και τα νερομπάμπαλα χτυπούσαν παλαμάκια: συναγερμός, κρυφό σχολειό! Η μαμά μου κάθε τόσο σκεφτόταν τον Ανέστη κι αναστέναζε. Ο Φραντς καθόταν δίπλα μου. Κάπως μπλέχτηκαν τα χέρια μας και τον φαντάστηκα γυμνό. Ένιωθα το στήθος μου να πρήζεται κι είχα βουρκώσει απ' την κάπνα των τσιγάρων.

Το παιχνίδι τέλειωσε· ζάρωνα παράμερα και δεν μου περίσσευε αντοχή για να σκέφτομαι τον Παύλο. Μ'είχαν αποστεγνώσει τα δάκρυα. Την επομένη ήταν να τον δω στη Νεολαία. Θα τον παρακαλούσα να βρεθούμε κάπου οι δυο μας και να μιλήσουμε ανοιχτά. Γιατί με τις υπεκφυγές χωρίζουν οι άνθρωποι κι είναι κρίμα να χωρίζουν. Αλλ' είπε ο Βαγγέλης όλα έγιναν γης Μαδιάμ στην Πειραιώς. Μπούκαρε η μπατσαρία και τα ρήμαξε. Πού Νεολαία πια και πού Παύλος. Όσο πλησίαζαν μεσάνυχτα δυσανασχετούσα. Αισθανόμουν κάτι σαν εκνευριστικό γαργάλημα, λες και σέρνονταν τρίχες πάνω μου. Και δεν ήξερα πώς να μεταθέσω την αγωνία μου.

Για ένα τέταρτο που είχαν απομονωθεί στην τραπεζαρία η μαμά μου με τον Γερμανό, εγώ περνούσα να πάω στην κουζίνα και την είδα καθισμένη στα γόνατά του. Ο δε μπαμπάς μου ρητόρευε κι ο Βαγγέλης τον άκουγε βαριεστημένος.